SEX SAMFUND

DIGITALE KONFLIKTER SÅDAN KOMMER VI VIDERE SAMMEN

REDSKABER OG METODER TIL HÅNDTERING OG FOREBYGGELSE AF ONLINEKONFLIKTER

DIGITAL DANNELSE
STX, HHX, HTX OG HF
2018

UGESEX

FORORD

Digitale konflikter. Sådan kommer vi videre sammen er et helhedsorienteret katalog til gymnasieledelser, -undervisere og -fagpersoner, som ønsker at være bedre rustede til at imødegå udfordringer vedrørende digitale konflikter og krænkelser blandt eleverne i relation til køn, krop, seksualitet og grænser.

Kataloget bygger på en whole school-tilgang, hvor de forskellige aktører, som er en del af skolens liv og bidrager til at styrke elevernes trivsel, er tænkt ind. Det gælder både skoleledelse, undervisere og andre fagpersoner, elever, herunder elevråd og frivilliggrupper, samt forældre.

Kataloget er tænkt som en del af skolens øvrige arbejde med digital dannelse og trivsel og giver inspiration til, hvordan man kan sætte ind over for digitale konflikter, både før de opstår, og når de er opstået. Sex & Samfund har udviklet kataloget som en del af arbejdet med at sætte fokus på køn, krop, seksualitet og grænser, såvel online som offline, på gymnasierne og på ungdomsuddannelserne generelt.

> *"Hverken forbuds- eller ligegyldighedsstrategierne er fremmende i forhold til at skabe refleksivitet og læring omkring, hvordan man bedst kan agere i den nye mediesituation. Forbud lukker for refleksion og læring, mens ligegyldighed gør det tilfældigt, om eleverne lærer at forholde sig adækvat til medieudfordringerne(...) Såvel forbuddet som ligegyldigheden [er] ineffektive i forholde til at skabe et undervisningsmiljø, der er kongruent med den nye mediesituation. Forbuddet forsøger at gen-lukke undervisningsrummet, mens ligegyldigheden lader det stå fuldt åbent"*
>
> Jesper Tække og Michael Paulsen:
> Sociale Medier i Gymnasiet

> *"Demokratisk medborgerskab kræver indsigt i meget forskellige forhold såsom personlig adfærd og deltagelse i fællesskaber, privatøkonomi og samfundsøkonomi, køn og identitet samt etik og moral. (...). Elevernes digitale kompetencer skal styrkes, så de lærer at anlægge et kritisk blik på digitale medier, herunder konsekvenserne af aktiviteter som eksempelvis seksuel mobning"*
>
> Fra aftaleteksten til gymnasiereformen

Sex & Samfund har udarbejdet dette katalog i samarbejde med Odder Gymnasium, Københavns Åbne Gymnasium og Næstved Handelsgymnasium, som har bidraget med viden og sparring i udviklingsprocessen, og hvor de forskellige indsatser er blevet afprøvet med personale og elever.

OM SEX & SAMFUND

Sex & Samfund arbejder nationalt og internationalt med seksuel sundhed, trivsel, rettigheder, køn, krop og relationer for at styrke den enkeltes mulighed for at træffe frie og informerede valg og bekæmpe diskrimination.

Læs mere om Sex & Samfund på **www.sexogsamfund.dk**

INDHOLD

Forord 2

Digital Trivsel 4

Digitale Konflikter 5

Vigtigt at overveje 9

Beredskab 14

Forebyggelse 20

- Lærerworkshop 21
- Elevworkshop 22
- Elevråd og frivilligaktiviteter 37
- Forældrene 38

Læs mere om digital trivsel og digitale konflikter 39

Uge Sex © Sex & Samfund, 2018

ISBN nr. 978-87-93654-01-3

Kopiering og print af dette materiale eller dele deraf, er kun tilladt efter reglerne i gældende lov om ophavsret eller inden for rammerne af en aftale med Copydan.

Indhold: Katrine Andersen og Morten Emmerik Wøldike
Ansvarshavende redaktør: Bjarne B. Christensen
Fotos: Lars Nybøll, Mikkel Dalum, Pernille Ane Egebæk, Tine Sletting og Andreas Bergmann Steen.
Layout: Terese Skovhus

DIGITAL TRIVSEL

Unges liv leves i dag både online og offline, og derfor er arbejde med trivsel også arbejde med digital trivsel. På nogle gymnasier arbejder man med begrebet "digital empati", hvormed man ønsker at understøtte eleverne i at omgås hinanden med respekt og empati i deres onlinefællesskaber. På andre gymnasier arbejder man med etiske kodeks eller codes of conduct. Uanset hvordan man rammesætter det, er det vigtigt, at arbejdet med digitale omgangsformer, potentialer og problemstillinger, grænser og etik i det digitale liv er en del af trivselsarbejdet på gymnasierne.

> *"Det er vigtigt, at vi som skole både er bevidste om vores ansvar over for den enkelte elev og vores ansvar for at skabe et trygt og tillidsfuldt fællesskab - der er mange potentielle direkte og indirekte ofre i digitale konflikter"*
>
> Rasmus Pöckel
> Pædagogisk IKT-leder på Odder Gymnasium

DIGITALE KONFLIKTER

Krænkelser og negative oplevelser, der udspiller sig på digitale medier, kalder vi samlet set for konflikter, fordi det oftere er hændelser med flere aktører, der indtager forskellige og nogle gange skiftende roller og positioner i en hændelse. Digitale konflikter kan inddeles i tre kategorier, selvom der ofte vil være overlap mellem de enkelte kategorier, ligesom en konkret hændelse kan indeholde krænkelser inden for mere end én kategori.

De tre typer af konflikter er:

- Kommunikationskrænkelserr
- Billeddeling uden samtykke
- Identitetskrænkelser

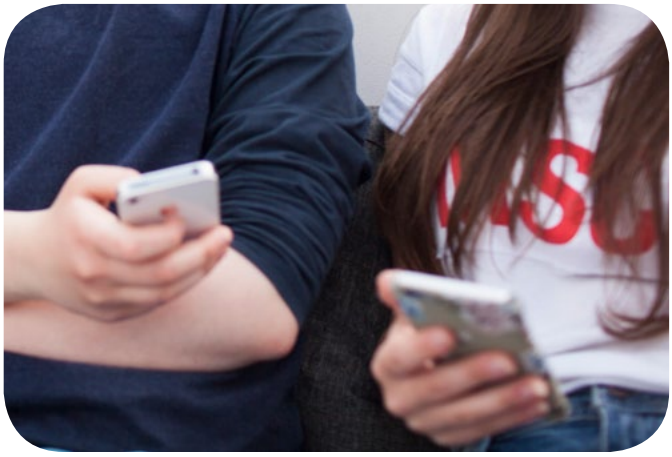

KOMMUNIKATIONSKRÆNKELSER

En kommunikationskrænkelse er, når en person føler sig krænket af en andens eller andres ytringer på nettet. Det kan være hadytringer af for eksempel sexistisk, racistisk, homo- eller transfobisk karakter eller usande udtalelser om en enkeltperson eller gruppe. Det kan også være "grimt sprog" eller deling af privat viden om en anden person på nettet.

De såkaldte "hadgrupper" på sociale medier er et andet eksempel på kommunikationskrænkelser. Det er grupper, der er oprettet med det ene formål at udtrykke had til en person eller en gruppe af personer, for eksempel "Alle dem der synes, at Magnus fra 2.a lugter" eller "Alle dem der hader jyder".

HADGRUPPER KOMMUNIKERER MED LIKES

"Der er sjældent stor aktivitet der [i hadgruppen, red.], fordi der foregår ikke en helt masse inde på gruppen, men [hvis der er oprettet en hadgruppe mod mig, kan jeg] underholde mig selv med (...) hvor mange der er enige; der har liket denne her, eller har meldt sig ind i gruppen og dermed tilkendegivet, at vi er enige"

Jette Koefod Lektor,
Institut for Pædagogik og Uddannelse,
Aarhus Universitet

Vær opmærksom på, at der kan være meget stor forskel på, hvad unge mener er god tone, og hvor deres grænser går. Og at man som fagperson nemt kan komme til at anvende sine egne standarder for god tone, når man ser på unges kommunikation. Ligesom i den analoge kommunikation kan langt de fleste unge sagtens skelne mellem og mestre de forskellige sproglige niveauer, der forventes i henholdsvis vennegruppen og på skolens Facebook-side. Men det kan være en god idé at drøfte dette med eleverne, når de begynder i gymnasiet og lade dem være med til selv at definere god tone og omgangsform på skolens platforme.

ETIK I 1800-TALLETS STORBY OG PÅ NETTET I DAG

„Dengang skulle et hav af anonyme fremmede også til at lære nye omgangsformer og en ny etik. Og ligesom dengang giver det selvfølgelig problemer, at færdselsreglerne på nye sociale medier skal opfindes, mens brugerne kører i overhalingssporet på den digitale motorvej. De er nødt til at forhandle sig frem og bruge deres intuition, og selvom det giver fleksibilitet og dynamik, medfører det også stor risiko for at komme galt afsted"

Christian Graugaard,
Sexologiprofessor, Aalborg Universitet

BILLEDDELING UDEN SAMTYKKE

Mange af de sager, som rammer medierne, handler om billeddeling uden samtykke. Det gælder for eksempel sagen om de over 1.000 unge, som politiet sigtede i januar 2018 for billeddeling uden samtykke primært via Facebooks chat-funktion Messenger. I sagen er mange unge desuden blevet sigtet for udbredelse af børnepornografi.

I de sager, der omtales i medierne, er der ofte tale om en eller flere personer, der har delt intime billeder af en anden person eller flere personer uden deres samtykke. Begreber som "hævnporno" og "porno uden samtykke" bruges ofte om sådanne krænkelser, men det er langt fra alle billeddelinger uden samtykke, der er motiveret af et ønske om hævn eller kan karakteriseres som pornografiske - og det er heller ikke alle uønskede billeddelinger, der har en seksualiseret karakter.

Billeddeling uden samtykke dækker over de mange forskellige situationer, hvor en eller flere personer får delt et billede eller video uden at have givet lov til det. Billeddeling kan også foregå analogt. Hvis man modtager et billede, imens man sidder sammen med en gruppe venner, kan de blive delagtiggjort - også uden selv at ønske det.

HVAD SIGER FORSKNINGEN?

Deling af billeder

- 17 % af drenge/mænd og 20 % af piger/kvinder på 15-25 år har sendt eller postet et seksuelt billede eller video af sig selv.
- 10 % af drenge/mænd og 4 % af piger/kvinder på 15-25 år har sendt eller postet et seksuelt billede eller video af andre.
- 17 % af drenge/mænd og 13 % af piger/kvinder på 15-25 år har oplevet, at andre har sendt eller postet et seksuelt billede eller video af dem. Der er ikke data på, hvor mange der har oplevet deling uden samtykke.
  Ungeprofilundersøgelsen, 2015

Deling af billeder uden samtykke

- 0,5 % angiver i et livsperspektiv, at andre har delt deres personlige, intime billeder på sociale medier mod deres vilje.
  Seksuelle krænkelser. Omfang og karakter, 2017

22 procent af unge mellem 15-30 år svarer, at de ikke ville have et problem med at videresende et nøgenbillede af en person, de ikke kender personligt.
Analyseinstituttet YouGov for DR, 2016

SEXTING ELLER FLIRT

"Interessant nok skal en del af de hyppigste brugere, de 14-16-årige, have ordet [sexting] forklaret. De "sexter" ikke, de flirter bare. Med og uden mobilen, som er blevet en naturlig del af deres sociale hverdagsliv. Det nye ord er altså tilsyneladende et voksne bruger om unges adfærd"

Susanne Tvedergaard Kristensen
Speciale om digital flirt, ITU

Vær opmærksom på at unges billeddeling uden samtykke ofte i medierne bliver fremstillet som noget, mænd/drenge gør mod kvinder/piger. Virkeligheden er, at både drenge og piger kan komme i en situation, hvor de krænker eller bliver krænket. Man bør derfor nøje overveje, hvordan man i konkrete situationer og i undervisning 'kønner' unges billeddeling - og huske på, at unge mænd også kan blive udsat for billeddeling uden samtykke, at unge kvinder også deler billeder uden andres tilladelse, samt at billeddeling ikke kun er en praksis eller erfaring, som udspiller sig mellem heteroseksuelle unge, men også blandt unge med andre seksuelle orienteringer og kønsidentiteter.

Vær også opmærksom på at skelne tydeligt mellem unges frivillige billeddelinger og ufrivillige billeddelinger, så diskussionen om at undgå deling af billeder uden samtykke ikke bliver til en diskussion om helt at undgå billeddeling eller at mistænkeliggøre alle former for billeddeling.

BILLEDER ER NUTIDENS KÆRESTEBREV

" Blandt de gymnasieelever, som er seksuelt aktive, er deling af nøgenbilleder helt almindeligt. De sender billeder til kærester, men også til mere løse forhold og venner og veninder. For dem er et billede ligesom et kærestebrev. Send lige et billede skat, så jeg har noget at drømme om, kan én sige til en anden. Det skaber et bånd mellem de unge, og et billede kan være en bekræftelse på, at vi kan lide hinanden "

Helle Rabøl Hansen,
Jurist og forsker, Institut for Pædagogik og Uddannelse,
Aarhus Universitet

IDENTITETSKRÆNKELSER

Krænkelser af ens identitet kaldes også "facerape" og dækker over krænkelser, hvor en eller flere personer får adgang til en andens personlige profil og poster indhold eller kommunikerer med andre, uden ejeren har givet lov til det. Det kan også være situationer, hvor nogen anvender en andens billede og/eller personlige data til at oprette en falsk profil på et socialt medie.

Vær opmærksom på, at også institutioner og organisationer har en identitet på nettet. Derfor kan det være en god idé at være opmærksom på, om skolens navn og logo bruges i sammenhænge, hvor der ikke er givet tilladelse til det.

VIGTIGT AT OVERVEJE

I dette afsnit beskrives en række overordnede pointer, som er vigtige at være opmærksomme på i arbejdet med at fremme den digitale trivsel på skolen, eller når man oplever digitale konflikt blandt eleverne på en skole.

LOVGIVNING, KULTUR OG ETIK

Det er vigtigt, at man som uddannelsesinstitution sætter sig grundigt ind i lovgivningen om digitale krænkelser. Det er centralt i forhold til at kunne hjælpe og rådgive de elever, der har oplevelser med digitale krænkelser og svare på de spørgsmål om digital adfærd og etik, som elever, kolleger og forældre kan have. I undervisning og andre forebyggende indsatser er det også nødvendigt med et indgående kendskab til lovgivningen i forhold til at sikre, at eleverne opnår opdateret kendskab til den gældende lovgivning om digitale konflikter og krænkelser.

DE VIGTIGSTE PARAGRAFFER OM DIGITALE KRÆNKELSER

Kommunikationskrænkelser
§266 - Den, som på en måde, der er egnet til hos nogen at fremkalde alvorlig frygt for eget eller andres liv, helbred eller velfærd, truer med at foretage en strafbar handling, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.

§266 b - Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.

Billeddeling uden samtykke
§ 264d Hvis man deler billeder eller videoer af privat karakter af personer over 18 år uden de involveredes samtykke, kan man straffes med bøde eller fængsel i op til 6 måneder.

Kærestepar hvor begge er over 15 år, må gerne dele seksuelle billeder og videoer med hinanden. Billederne eller videoerne må ikke videresendes til tredjepart og skal slettes, hvis forholdet stopper.

§ 232 Det er strafbart at krænke andres blufærdighed, for eksempel ved at dele billeder eller videoer af dem i seksuelle situationer, som man ikke har fået samtykke til at dele. Bliver man dømt, straffes man med bøde eller fængsel i op til 4 år.

§ 235 - Hvis man deler et seksuelt billede eller video af en person under 18 år, kan man dømmes for udbredelse af børnepornografi – også selvom de involverede har givet samtykke til deling. Man kan straffes med bøde eller fængsel i op til 2 år eller under særligt skærpende omstændigheder op til 6 år, hvis man bliver dømt.

Identitetskrænkelser
§ 263 - Med bøde eller fængsel indtil 6 måneder straffes den, som uberettiget

1) bryder eller unddrager nogen et brev, telegram eller anden lukket meddelelse eller optegnelse eller gør sig bekendt med indholdet,

2) skaffer sig adgang til andres gemmer,

3) ved hjælp af et apparat hemmeligt aflytter eller optager udtalelser fremsat i enrum, telefonsamtaler eller anden samtale mellem andre eller forhandlinger i lukket møde, som han ikke selv deltager i, eller hvortil han uberettiget har skaffet sig adgang.

Stk. 2. Med bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder straffes den, der uberettiget skaffer sig adgang til en andens oplysninger eller programmer, der er bestemt til at bruges i et informationssystem.

Se mere om lovgivningen på Red Barnets hjemmeside på www.redbarnet.dk/skole/sikkerchat/fagpersoner/lovgivning.

HVILKE DIGITALE OMGANGSFORMER OG FÆLLESSKABER ØNSKER I PÅ SKOLEN?

At kende til lovgivningen om digital krænkelser er vigtigt, men det er mindst lige så vigtigt at forholde sig til de sociale og kulturelle sider af sagen, der handler om, hvilken kultur og hvilke omgangsformer og fællesskaber, man ønsker at fremme på skolen, og hvilke etiske overvejelser man gør sig i forhold til sin adfærd på nettet.

Man kan med andre ord lovgive, lave regler og indgå aftaler til en vis grænse, men hvis man ønsker at fremme den digitale trivsel, bør den ligesom det øvrige trivselsarbejde være genstand for en løbende dialog blandt både ledelse, undervisere, fagpersoner og elever.

FLYDENDE POSITIONER I DIGITAL MOBNING

" Den digitale mobning finder sted forskudt af tid og sted, og grænserne mellem sociale kontekster (skole, fritid og hjem) og positioner (mobber, offer og bystander) flyder sammen, når profiler og sms'er bliver en del af ligningen. De værktøjer og begreber, som vi traditionelt har kunnet gøre brug af til at forklare og håndtere mobbesituationer, er således ikke længere tilstrækkelige. Vi må opfinde nogle nye "

Gry Hasselbalch,
Projektleder, Medierådet for Børn og Unge

GERNINGSPERSON, KRÆNKET ELLER VIDNE?

Det kan ofte være svært at gennemskue, hvem der er blevet krænket, og hvem der er gerningsperson i en digital konflikt. Det kan også være svært i en ophedet situation at afgøre, hvem der står uden for konflikten som et vidne eller bystander, der kan hjælpe og støtte de implicerede parter. Positionerne 'gerningsperson', 'krænket' eller 'vidne' er ikke statiske, og man kan sagtens indtage flere af positionerne eller skifte position undervejs i en konflikt. Det er derfor vigtigt at se alle unge som kompetente aktører, der kan gøre en positiv forskel i en konfliktsituation og hjælpe og støtte både de krænkede, gerningspersoner og fællesskabet i en konkret situation.

Tre eksempler kan vise kompleksiteten: En person sender et privat billede til en veninde, der modtager det, mens hun sidder sammen med en gruppe klassekammerater, som hun viser det til. Et andet eksempel kan være, hvis en person skriver en nedladende opdatering på Facebook om en klassekammerats krop, og det viser sig, at det er en reaktion på en tilsvarende nedladende kommentar, som klassekammeraten har sagt om personen offline. Et tredje eksempel kan være en situation, hvor en gruppe venner, der ser, at der er skrevet en masse krænkende udsagn om en klassekammerat på væggen på toiletterne, først filmer det med deres egne mobiltelefoner (og måske vil dele det på sociale medier) men dernæst tager kontakt til en lærer og sidenhen hjælper og støtter vennen, det er gået ud over.

Disse eksempler viser, at positionerne 'krænket', 'gerningsperson' og 'vidne' er dynamiske og sker i komplekse situationer, hvor det kan være svært og heller ikke altid relevant at placere skyld. Der kan ligge mange forskellige motiver bag en digital konflikt, og det kan lige så vel være et øjebliks ubetænksomhed og manglende viden, som det kan være hævn, der ligger bag. Hvis der er tale om lovovertrædelser, skal det naturligvis meldes til politiet. Som uddannelsesinstitution er det dog også væsentligt at have et beredskab på plads, der bedst muligt kan støtte krænket som gerningsperson, men også at have et fokus på hvordan man genopbygger fællesskabet.

KØN, KROP, SEKSUALITET, TEKNOLOGI OG UNGDOM

De områder af unges liv, der angår køn, krop og seksualitet, udfordres og forandres i takt med digitaliseringen. Det giver nye måder at mødes på og skaber nye billedbaserede arenaer for identitet og muligheder for fællesskaber, hvori relationer, flirt og seksualitet kan udfolde sig. Det ses i unges deling af billeder med hinanden som nutidens svar på kærestebrevet, samt i måden hvorpå analoge og digitale flirter glider ind over hinanden uden skarpe skel. Det er vigtigt at være opmærksom på, at unges erfaringer, holdninger og normer kan være anderledes end ens egne, og det er en god idé, at man løbende både som leder, underviser eller fagperson med kontakt til unge reflekterer kritisk over sine egne holdninger til og normer for - og måske også frygt for - hvad nye teknologier kan, og hvordan unge anvender dem. En løftet pegefinger bliver meget let til en nedvurdering af unges integritet og moral, og det giver ikke særligt gode betingelser for at skabe et rum, hvor unge kan byde ind med løsninger og skabe en dialog, hvor unge inddrages som kompetente aktører i at udvikle gode digitale vaner og omgangsformer med hinanden.

DEVALUERING AF UNGES MORAL

" Mediepanik som den, vi har set omkring hævnporno i de senere år, tjener imidlertid også det formål, at bidrage til opretholdelsen af magtbalancen til fordel for de ældre generationer ved at devaluere de unges moral og deres måde at bruge nye teknologier på "

Nina Boesen,
kandidat i pædagogisk sociologi.

Men der er også nye udfordringer med de nye teknologier og digitale fællesskaber, fordi der i de nye dynamiske omgangsformer endnu ikke er skabt eller har aflejret sig nogen fælles forståelse for spilleregler, som vi kender det fra andre sociale og analoge sammenhænge. Meget af den mobning, der også foregår på nettet, tager udgangspunkt i køn, krop og seksualitet, og risikoen for at komme galt af sted er til stede, som man for eksempel ser det ved deling af billeder uden samtykke. Der er behov for, at unge reflekterer over de normer og omgangsformer, som de er med til at skabe online. Derfor er det vigtigt, at den digitale dannelse i gymnasiet ikke blot retter sig mod studieteknikker, disciplineret brug af mobiltelefoner, forebyggelse af plagiat og lignende, men at der også er rum for dialog om de etiske problemstillinger, som eleverne kan møde på nettet, herunder problemstillinger vedrørende køn, krop og seksualitet.

Når man skal skabe dialog om digitale konflikter og onlinefællesskaber, er det også vigtigt at være opmærksom på de stereotyper og normer om køn og seksualitet, der kan være indlejret i mediers, unges og voksnes opfattelser. Eksempelvis bliver unges billeddeling uden samtykke i medierne ofte fremstillet som situationer, hvor mænd/drenge gør det mod kvinder/piger. Det er en vigtig pointe, at både drenge og piger kan komme i en situation, hvor de krænker, bliver krænket eller begge dele i en konflikt. Man bør derfor nøje overveje, hvordan man i konkrete situationer og i undervisning 'kønner' unges billeddeling - og huske på, at unge mænd også kan blive udsat for billeddeling uden samtykke, og at unge kvinder også deler billeder uden andres tilladelse. Det er ligeledes en vigtig pointe, at billeddeling ikke kun er en praksis eller erfaring, der udspiller sig mellem heteroseksuelle unge men også blandt unge med andre seksuelle orienteringer og kønsidentiteter. Der er et stort potentiale i at skabe empati og respekt for unges ret til egen krop og personlige grænser ved at udfordre gængse normer og stereotyper og "tvinge" unge til at se digitale konflikter fra andre vinkler i forhold til køn, seksualitet og krop.

TEKNOLOGIFRYGT SPÆRRER FOR DIALOG

" Også i virkelighedens verden ses barnet som teknologiens offer. Forældre er nervøse for, hvem deres børn chatter med, hvor meget tid de bruger på deres smartphone, og hvem de sender private billeder til. Det er en naturlig frygt, som fortjener at blive anerkendt. Men i stedet for at nægte vores børn adgang til nye teknologier og onlinefællesskaber bør vi tale om, hvordan vi vil leve med den digitale verden, som er en realitet "

Thomas Enemark Lundtofte,
ph.d.-stud. i medievidenskab, Syddansk Universitet

HVOR STARTER OG SLUTTER SKOLEN?

Digitale konflikter udspiller sig ofte på en måde, der sætter spørgsmålstegn ved skolens "åbningstider" og skolens "matrikel". Det kan derfor være en fordel at forholde sig til dette som skole og tage stilling til, hvor skolens ansvar starter og slutter i situationer, hvor konflikten foregår uden for skolens fysiske og virtuelle rammer?

Der vil ofte være forskel fra gymnasium til gymnasium på, hvordan man tilgår disse udfordringer, da der er forskel på, om man er på et gymnasium, hvor de fleste elever bor i samme område og har deres fritidsliv sammen eller et gymnasium, hvor eleverne kommer fra mange forskellige områder og ikke har deres fritidsliv sammen.

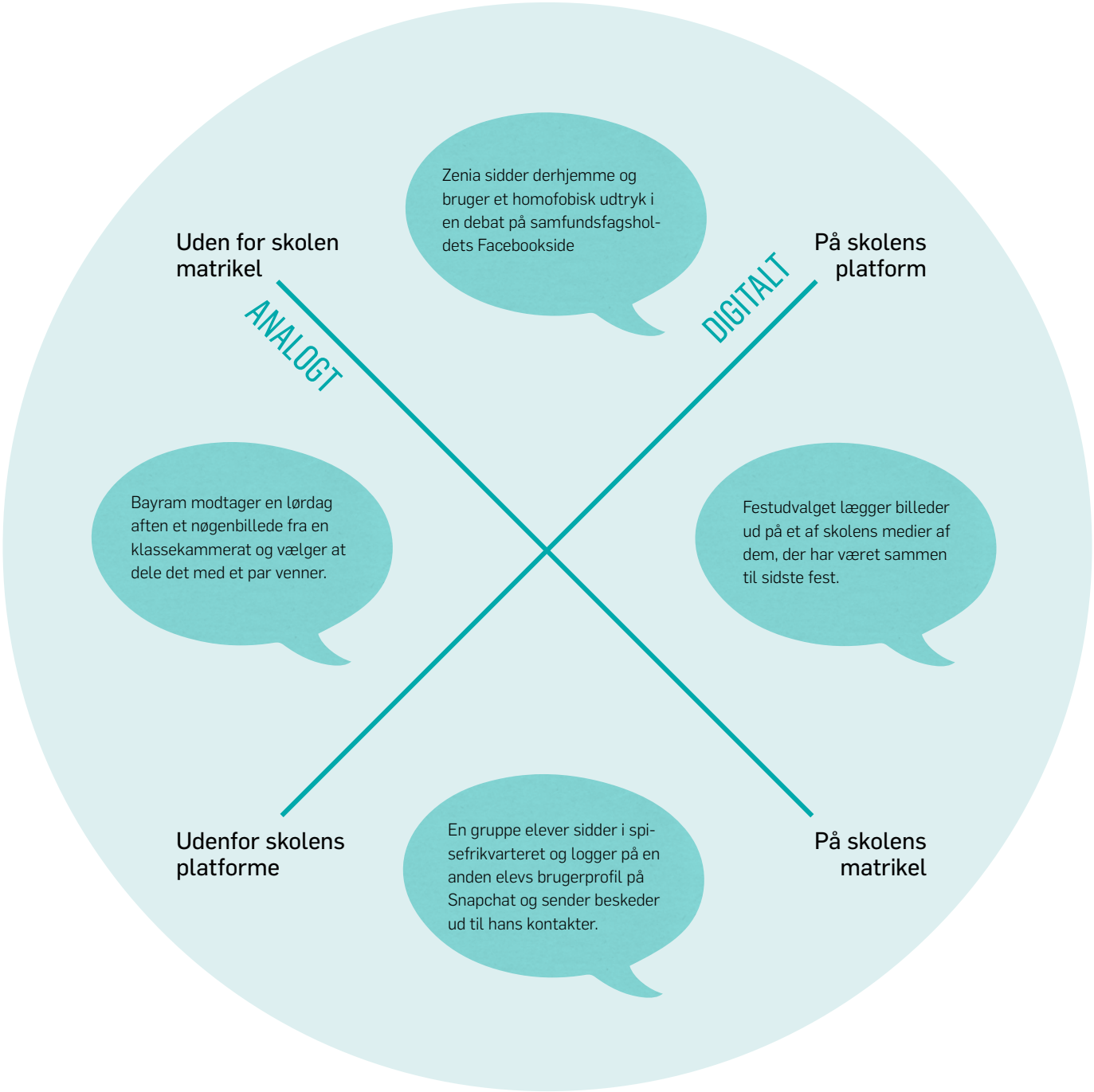

BEREDSKAB

Det sociale liv mellem unge på gymnasierne går på tværs af skole og fritid, online og offline. Det er derfor vigtigt, at gymnasier forholder sig til unges digitale liv og eventuelle konflikter som en del af den hverdag, der udfolder sig blandt de unge på skolen. Det bør således også være et centralt område i skolens generelle arbejde med at fremme trivslen.

Hvis en elev får delt et nøgenbillede til sine klassekammerater eller andre elever på skolen uden samtykke, kan det have store negative konsekvenser for vedkommende, både psykisk og socialt. Det kan også have store omkostninger for den eller de, som har krænket andre - både de konsekvenser, der følger af en eventuel bortvisning fra uddannelse og straf for ens gerninger men også den sociale eksklusion fra fællesskaber, der kan være en følge af sådanne situationer. I sidste ende skader digitale konflikter også fællesskabet blandt unge i en klasse, årgang og på hele skolen, fordi disse situationer skaber utryghed, dårlig stemning og sladder samt manglende tillid hos eleverne i det daglige skoleliv online som offline.

> *"Det er vigtigt, at alle lærere har nogle retningslinjer, de kan følge. En tjekliste med det vigtigste først, så man ikke i en tilspidset situation glemmer at gøre det vigtigste. Det skal stå klart og tydeligt, hvem man skal kontakte, og hvordan man tager sig godt af de involverede"*
>
> Trine Rølle,
> Elevcoach på Københavns Åbne Gymnasium

Derfor er det afgørende, at man får opbygget et beredskab på skolen, der kan træde til, når der opstår en digital konflikt. Beredskabet bør naturligvis have fokus på at hjælpe og støtte de unge, der bliver udsat for en digital krænkelse, men det er vigtigt også at have tiltag i forhold til at håndtere gerningspersonens situation og til at genopbygge klassens, årgangens eller hele skolens fællesskab og genskabe tryghed, tillid, anerkendelse og respekt for hinanden, uanset hvilken rolle man har haft i en digital konflikt.

KONTAKT- OG RESSOURCEPERSONER

Når elever oplever, at de eller andre bliver udsat for en digital krænkelse eller en lærer eller fagperson bliver opmærksom på det, er det først og fremmest vigtigt, at skolen har kontaktpersoner, man kan henvende sig til. Det er vigtigt, at der er flere kontaktpersoner, da der kan være tale om situationer, hvor det er nødvendigt at reagere prompte. Derfor skal der være nogen, der kan træde til, hvis den primære kontaktperson ikke er på skolen.

Kontakt- og ressourcepersoner kan både være personer fra skoleledelsen, studievejledningen, fagpersoner med særligt ansvar for skolens it og trivselsarbejde eller fagundervisere.

Det er vigtigt, at alle på skolen kender til disse kontakt- og ressourcepersoner. Mange elever vil være tilbøjelige til at gå til deres nærmeste lærere, før de går til en kontaktperson. Derfor kan det være læreren, der formidler kontakt til kontaktpersonen, ligesom det ofte ikke er den eller de elever, der har oplevet noget selv, der henvender sig men derimod en ven eller klassekammerat.

HVAD KAN MAN GØRE FOR OFFERET/OFRENE?

Det er i første omgang vigtigt at lytte til den eller de personer, som har været udsat for en digital krænkelse og respektere, at det kan være meget ubehageligt og krænkende og kan have store sociale og psykiske konsekvenser.

Mange giver udtryk for, at de oplever skam og skyld, når de har været udsat for en digital krænkelse. Det er derfor vigtigt at have fokus på, at det aldrig er ens egen skyld, at man for eksempel har fået delt billeder, men at der er nogle andre, der har krænket ens tillid.

I dialogen med den eller de krænkede parter må man også i fællesskab forsøge at finde frem til en "afslutning" af situationen og forløbet, som den krænkede part er enig i og føler sig tryg ved. Det kan for eksempel være at formidle en dialog mellem offeret/ofrene og gerningspersonen/-personerne som en slags konfliktmægling eller at inddrage eleverne og deres erfaringer i det forebyggende arbejde.

SKÆRPEDE BEFØJELSER FOR LEDERNE

Regeringen lægger i udspillet "Skærpet indsats mod digitale sexkrænkelser" op til, at lederne på ungdomsuddannelserne får skærpede beføjelser, således at de har mulighed for at gribe ind ved digital mobning og billeddeling uden samtykke. Beføjelserne kommer formentlig også til at gælde for krænkelser, der sker i fritiden eller uden for skolens område, hvis de har betydning for forhold på skolen. Læs mere om regeringens indsats mod digitale sexkrænkelser her:
www.regeringen.dk/nyheder/digitale-kraenkelser/

AT MELDE TIL POLITIET

Det er skolens opgave at oplyse om, at man som offer for en digital krænkelse kan melde det til politiet og henvise til, hvor og hvordan man gør det. Derfor er det vigtigt, at kontaktpersonerne har sat sig ind i lovgivningen på området, så de ved, om der er tale om en lovovertrædelse.

Man kan melde en digital krænkelse til politiet via politiets hjemmeside www.politi.dk, på telefon 114 eller ved at møde op på den lokale politistation i åbningstiden.

Der er tilfælde, hvor det er skolens pligt at melde en hændelse til politiet, eksempelvis i tilfælde hvor krænkelser har fundet sted på skolen, på skolens interne medier eller skolens Facebook-profil. Vær også opmærksom på at der forskel på, om de involverede elever er under eller over 18 år i forhold til underretningspligt og eventuel inddragelse af forældre. Hvis man er i tvivl om, hvordan man griber en konkret situation an, er det oplagt at hente rådgivning fra politimyndigheden.

Vær opmærksom på at der kan være situationer, hvor en eller flere elever oplever, at de har været udsat for en digital krænkelse eller adfærd, som ikke er ulovlig i juridisk forstand, men som heller ikke er i overensstemmelse med skolens værdier, og som man bør tage alvorligt i forhold til de implicerede og adressere i trivselsarbejdet i skolen.

AT FJERNE TEKST OG BILLEDER FRA NETTET

I situationer hvor man ønsker at få fjernet informationer, kommentarer og billeder, kan man bruge slettevejledninger på **www.sletdet.dk**. Det er vigtigt, at skolens kontakt- og ressourcepersoner eller andre fagpersoner kan hjælpe unge med at få slettet de tekster og billeder, som er uønskede.

HJÆLP OG RÅDGIVNING

Det er også relevant at henvise eleven eller eleverne til mere rådgivning hos Red Barnets rådgivning om digitale krænkelser **www.sletdet.dk** eller på Sexlinien for Unge på **www.sexlinien.dk**, som rådgiver unge mellem 15-25 år om krop, seksualitet, køn, prævention, digitale krænkelser, rettigheder, kærester, følelser og forelskelse.

> *"På Sexlinien for Unge forstår vi godt, at man kan føle, at det både er spændende og lystfyldt – og at det samtidig føles sikkert – at teste sine seksuelle grænser af via de sociale medier. Derfor rådgiver vi de unge om, hvad man må inden for loven, og hvad man skal tænke på, der kan følge med af godt og skidt ved at dele sine billeder med andre"*
>
> Jeppe Hald, Projektleder på www.sexlinien.dk

HVAD KAN MAN GØRE FOR GERNINGSPERSONEN/GERNINGSPERSONER?

Dialogen med både den krænkede og krænkende part er første vigtige skridt til at genskabe fællesskabet og herunder tilliden og trygheden i klassen, gruppen og på hele skolen.

I en situation med en digital konflikt er det også vigtigt at have fokus på den eller dem, som står bag en handling. Det er vigtigt at huske på, at det ikke hjælper nogen eller på situationen at udskamme dem, som står bag en digital krænkelse. Hverdagen skal gå videre for alle parter og for skolen som et samlet fællesskab.

Det er derfor også nødvendigt at tale med den eller dem, der er mistænkt for at stå bag en digital krænkelse og lytte til deres oplevelse af situationen ved en digital konflikt. Man kender ikke forholdene i forvejen eller de bagvedliggende motiver, som kan være alt fra manglende viden, et kort øjebliks tankeløshed til mere overlagte hævn- og jalousibaserede handlinger og ytringer.

Det vil ofte være oplagt at foranstalte et møde mellem den krænkede part og gerningspersonen, hvor begge parter har mulighed for at tale med hinanden i et fortroligt rum, konfrontere hinanden og sætte ord på oplevelsen set fra begge sider. Et sådant møde kan også bruges til at tale med parterne og inddrage dem i mulige tiltag, som for eksempel at tage en dialog med den gruppe, klasse eller årgang, hvor konflikten har fundet sted. Det kan være hensigtsmæssigt at lade en psykolog eller fagperson med kompetencer inden for konflikthåndtering varetage denne dialog.

> *"Lige så vel som offentligheden har behov for at opleve den kriminelle som menneske før forbryder, har den kriminelle behov for at møde offeret som menneske før offer eller genstand, som man behandler efter forgodtbefindende"*
>
> Nils Christie,
> Sociolog og professor i kriminologi

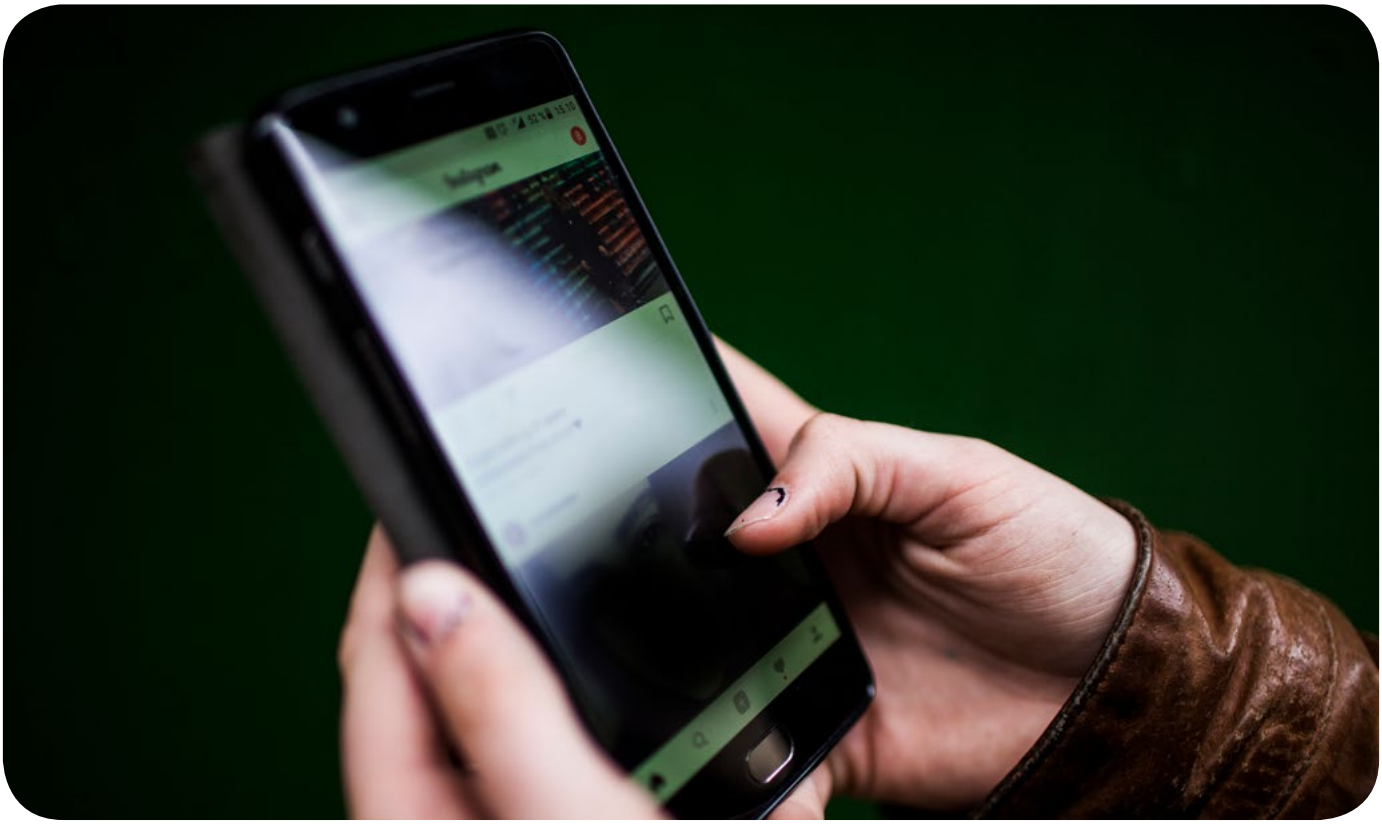

HVORDAN GENSKABER MAN FÆLLESSKABET?

Dialogen med både den krænkede og krænkende part er første vigtige skridt til at genskabe fællesskabet og herunder tilliden og trygheden i klassen, gruppen og på hele skolen.

Det er afgørende for trivslen på skolen, at man sætter ind mod holdninger og stemninger på skolen, hvor de elever, der har været udsat for en krænkelse, bliver udskammet og selv gjort skyldige i en opstået situation. Ligeledes er det vigtigt at gå imod holdninger og et klima, hvor man stempler de personer, som har krænket andre og udskammer og straffer dem socialt. Det tjener ingen at udskamme nogen uanset ens rolle i digitale konflikter, og det skader skolens trivsel for alle parter, hvis man ikke tager fat på dette perspektiv.

Det er derfor vigtigt at tage dialogen med den klasse eller de fællesskaber, som både offer og krænker indgår i, hvor man taler om betydningen af sådanne krænkelser og tager emner som stigmatisering, fortrydelse, undskyldning, straf, tilgivelse, sladder, udskamning, tillid og tryghed op. Det skal selvfølgelig ske med respekt for de implicerede parters konkrete situation og deres behov for at beskytte sig selv og deres privatliv, og det er derfor vigtigt at afstemme interventionen med de implicerede parter.

> *"I det umiddelbare efterspil på en digital krænkelse, vil jeg lige så lidt være den, der har fået delt billeder uden samtykke som den, der delte billederne"*
>
> Tue, Gymnasieelev

Det kan anbefales, at man er åben over for resten af skolen om situationen og inddrager hele skolen i, hvordan man undgår sådanne situationer fremover, og hvad alle kan gøre for at komme videre og undgå yderligere udskamning, sladder og konflikt.

FOREBYGGELSE

Sex & Samfund anbefaler, at alle gymnasier gør arbejdet med digitale omgangsformer til en integreret del af trivselsarbejdet i gymnasiet. Det kan gøres på mange niveauer og måder men i det følgende kommer nogle konkrete forslag til aktiviteter, der retter sig til både skoleledelse, personale, elever og forældre.

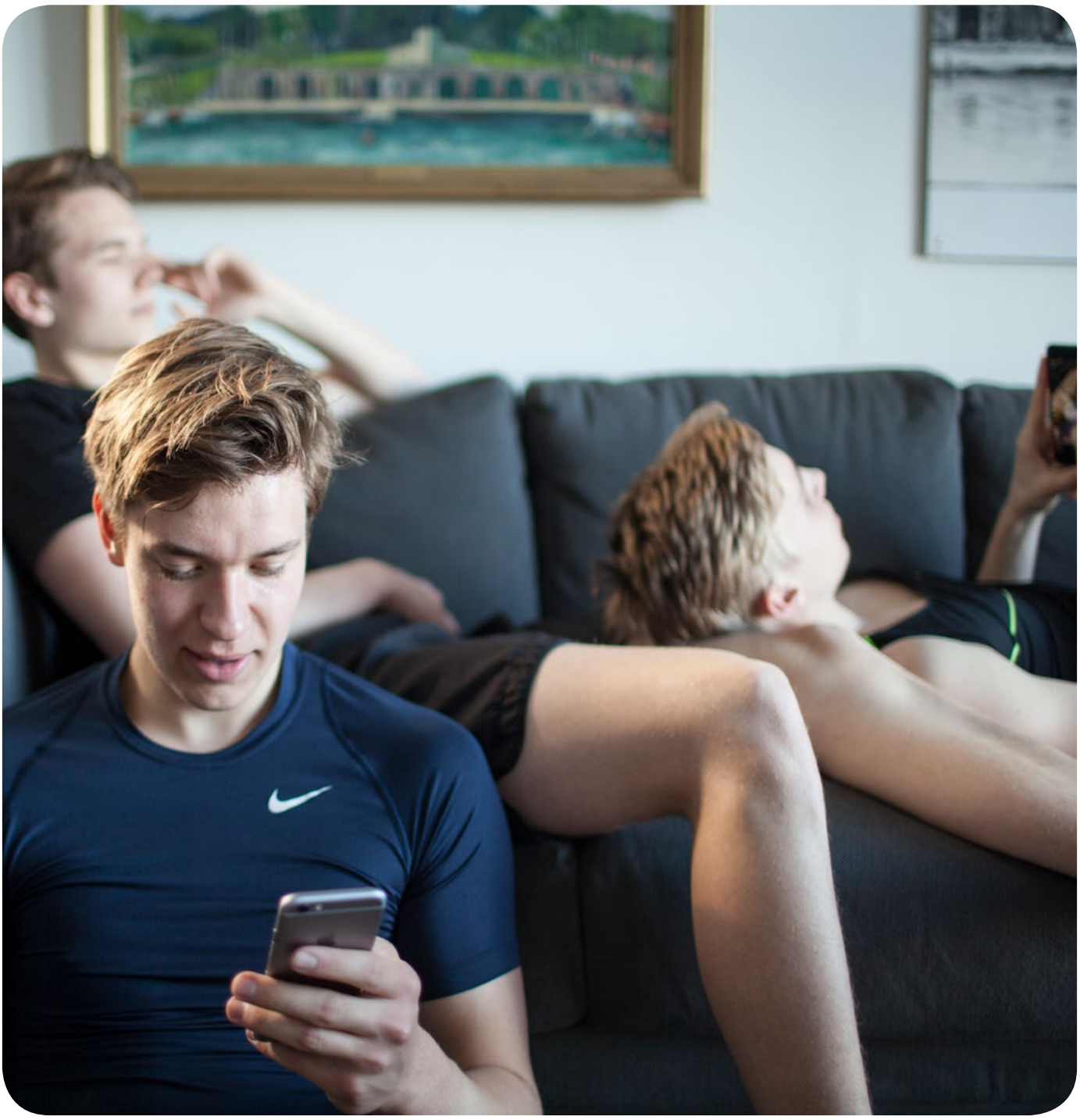

LÆRERWORKSHOP

Det kan være en god idé at tage problemstillinger vedrørende digital trivsel op i lærergruppen i "fredstid". Som skitseret ovenfor er der ofte tale om komplekse problemstillinger, som kan være svære at gennemskue, hvis man står midt i en konfliktsituation.

Man kan tage digitale konflikter op som tema i hele lærergruppen eller i et relevant team bestående af for eksempel trivsels- og it-ressourcepersoner, ledelse og studievejledere.

CASE 1: DELING AF SITUATIONSBILLEDE

Elevrådet afholder et socialt arrangement. En elev tager billeder under arrangementet, som lægges ud på elevrådets Facebookside. To elever, som ikke må deltage i sociale arrangementer for deres forældre, er på billederne. De er bange for, at deres søskende, som også går på gymnasiet, ser billederne og fortæller det til deres forældre. Derfor beder de eleven om at fjerne billederne. Det vil eleven ikke.

Når man forsøger at forberede sig på, hvad man kan gøre i tilfælde af digitale konflikter, ender det ofte i meget overordnede drøftelser om lovgivning, regler og etik. Derfor kan det være frugtbart at tage udgangspunkt i nogle konkrete eksempler. De to cases i indeværende materiale er begge inspireret af situationer, som er opstået på danske gymnasier. Når I drøfter dem, kan I overveje:

- Er der noget lovgivning, som man skal være opmærksom på?
- Hvad er skolens rolle i løsningen af denne konflikt?
- Er der noget mere, I har brug for at vide om hændelsen, for at I kan reagere mest hensigtsmæssigt?
- Prøv at ændre kønnene i casen. Har det betydning for, hvordan man opfatter situationen?
- Hvordan kan man støtte den/de krænkede?
- Hvordan kan man støtte gerningspersonerne/gerningspersonen?
- Hvad kan man gøre for fællesskabet (vennerne, klassen, skolen)?
- Har diskussionen gjort jer opmærksomme på noget, I skal gøre for at være klædt på til at håndtere lignende konflikter på jeres gymnasium?

CASE 2: DELING AF INTIMT BILLEDE

En pige får oralsex på toilettet til en gymnasiefest. Hun tager et billede af det, og næste morgen sender hun billedet til sin bedste ven. Få dage efter henvender eleven på billedet sig til en af sine lærere og fortæller, at han har hørt, at der eksisterer et billede af ham, hvor han giver oralsex.

Arbejdet med casene kan danne udgangspunkt for et videre arbejde med at oprette et beredskab (se afsnit om beredskab) men kan også henlede ledelsens opmærksomhed på, hvorvidt lærerne og fagpersoner føler sig tilstrækkeligt rustede til at håndtere digitale konflikter.

ELEVWORKSHOP

Når man underviser i digital dannelse i relation til køn, krop og seksualitet, er det væsentligt at tage udgangspunkt i den virkelighed, som eleverne lever i. Det er ikke det samme som, at de er eksperter på onlineadfærd, men at de har indgående kendskab til de fora, hvor den digitale kommunikation foregår, og at de eksempler, de møder i undervisningen, skal relatere sig hertil.

En del gymnasier har retningslinjer for omgangsformer såvel online som offline. Men det er vigtigt, at de unge selv har ejerskab for de retningslinjer, som de skal følge, og ofte vil de have et bedre indblik i, hvad der skal tages højde for, når man udvikler for eksempel en digital trivselspolitik

DET SKAL KOMME FRA ELEVERNE SELV

"Men forbud fungerer ikke alene. Hvis vi skal shaming-kulturen til livs, skal det komme fra de unge selv. (...) Hjælp dem med at starte den tankeproces, hvor de selv forstår, at deres 'sjove' sladder og sexmobning er en syg og skadelig krænkerkultur. Den erkendelse var jeg og mine gymnasiekammerater for umodne og usikre til selv at nå, da vi var 17 år. Sådan tror jeg stadig, det er "

Marie Carsten Pedersen, Journalist

I det følgende beskrives en workshop, som er udviklet til 1.g-klasser som en del af et introforløb eller studieretningsforløb. Men den kan også anvendes på andre tidspunkter i gymnasieforløbet eller genbesøges årligt som en del af arbejdet med digital trivsel på skolen.

Workshoppen er udviklet med afsæt i gymnasiereformens styrkede fokus på digital dannelse, hvori det understreges, at "Demokratisk medborgerskab kræver indsigt i meget forskellige forhold såsom personlig adfærd og deltagelse i fællesskaber, privat- og samfundsøkonomi, køn og identitet samt etik og moral. (...) Elevernes digitale kompetencer skal styrkes, så de lærer at anlægge et kritisk blik på digitale medier, herunder konsekvenserne af aktiviteter som eksempelvis seksuel mobning."

Derfor er det vigtigt, at den digitale dannelse i gymnasiet ikke blot retter sig mod studieteknikker, disciplineret brug af mobiltelefoner, forebyggelse af plagiat og lignende, men at der også er rum for dialog om de etiske problemstillinger, som eleverne møder på nettet, herunder problemstillinger vedrørende køn, krop og seksualitet.

Et trygt rum for undervisningen

Når man underviser i digital trivsel og digitale konflikter, kan der være elever, som har haft konkrete oplevelser, der har været ubehagelige eller krænkende. Derfor er det vigtigt, at man som underviser sikrer et trygt rum for undervisningen, hvor det ikke er elevernes (eller lærerens) personlige oplevelser, der drøftes, men cases og generaliserede problemstillinger, der vækker genklang hos eleverne uden at overtræde deres grænser.

Hvis man som underviser skønner, at der er behov for et ekstra fokus på at sikre det trygge læringsrum, kan man anvende denne øvelse.

SEX & SAMFUND ANBEFALER FØLGENDE RETNINGSLINJER FOR AT SIKRE ET TRYGT RUM I UNDERVISNINGEN

- Der er respekt for forskelligheder.
- Man deltager men har mulighed for at sige fra.
- Diskriminerende kommentarer accepteres ikke.
- Deltagere og undervisere taler ikke privat eller meget personligt om sig selv eller andre.

Underviseren kan selv tilføje flere retningslinjer, hvis det er relevant.

Læs mere om *Det trygge rum* på www.underviserportal.dk/ungdom/uge-sex-paa-ungdomsuddannelser/det-trygge-rum/

Det videre arbejde

Udover elevworkshoppen til 1.g har Sex & Samfund udviklet en række andre undervisningsmaterialer inden for temaerne køn, krop, sex, seksualitet og grænser.

Af disse er der to forløb til henholdsvis dansk og samfundsfag, der specifikt handler om livet på nettet.

- Dansk: Køn, krop og rettigheder på nettet, hvor man blandt andet arbejder med kommunikative virkemidler på nettet.
- Samfundsfag: Krop, identitet og ligestilling på nettet, hvor man lægger forskellige sociologiske perspektiver på, hvordan mennesker (inter)agerer online.

OPGAVER I ELEVWORKSHOPPEN

KOM GODT I GANG
INTRODUKTIONSAKTIVITET

FAG:
Digital dannelse

TID:
15 minutter

MÅL:
At eleverne spores ind på emnet og får aktiveret deres forforståelser.

At eleverne bliver opmærksomme på, hvilken viden de har, og hvilken viden de mangler.

TEMAER:
Rettigheder, digital trivsel

BESKRIVELSE

1
Underviseren forklarer, at klassen skal arbejde med emnerne digital trivsel, digitale omgangsformer og digitale konflikter. Derfor skal de nu reflektere over en række spørgsmål inden for emnet. Det væsentlige i øvelsen er at få afdækket forforståelser, videnshuller og misforståelser mere end at have de rigtige svar.

2
Hver elev får en seddel med et spørgsmål på (opgaveark 1).
Eleverne går nu sammen to og to og stiller deres spørgsmål til hinanden. Når begge spørgsmål er stillet, diskuteret og forsøgt besvaret, bytter eleverne seddel og rækker hånden op for at indikere, at de er klar til en ny samtalepartner.
Øvelsen fortsætter i 5-10 minutter, så hver elev har haft mindst fem samtalepartnere.

3
Spørgsmålene drøftes i plenum, hvor læreren kan inddrage opgaveark 2 med svar og idéer til facilitering af dialogen. Afrundende kan man lade eleverne tale parvis om, hvilke spørgsmål og svar, der overraskede dem, og om de gav anledning til yderligere spørgsmål eller noget, som de kunne tænke sig at vide mere om.

OPGAVEARK 1
KOM GODT IGANG

SPØRGSMÅL:

1
Hvor mange procent af unge deler nøgen-billeder af sig selv med andre?

2.
Hvor mange procent af unge har videredelt et nøgenbillede af andre uden at spørge om lov?

3.
Er det ulovligt at skrive nedladende ting om andre på nettet?

4.
Hvad er grimt sprog på nettet?

5.
Hvad er digital mobning?

6.
Hvad er digital trivsel?

7.
Hvad er en identitetskrænkelse?

8.
Hvad er facerape?

9.
Er det ulovligt at gå ind på en andens bruger på fx Instagram og poste et sjovt billede?

10.
Må skolen lægge billeder på nettet af eleverne?

OPGAVEARK 1
KOM GODT IGANG
FORTSAT

11.
Må forældre poste billeder af deres børn på sociale medier?

12.
Hvad er et socialt medie?

13.
Hvad er hadgrupper?

14.
Er digital mobning det samme som ikke-digital mobning?

15.
Bliver det opfattet forskelligt om en mand eller kvinde deler et intimt billede af sig selv?

16.
Bliver det opfattet forskelligt om en mand eller en kvinde deler et intimt billede af en anden?

17.
Hvordan flirter man på nettet?

18.
Er det ulovligt at dele et intimt billede af sig selv med en flirt?

19.
Hvad kan man gøre for at stoppe krænkelser på nettet?

20.
Hvem har ansvaret for at stoppe krænkelser på nettet?

OPGAVEARK 2
KOM GODT IGANG

SVAR:

1. 17 % af drenge/mænd og 20 % af piger/kvinder på 15-25 år har sendt eller postet et seksuelt billede eller video af sig selv. Bemærk at et seksuelt billede kke (nødvendigvis) er et nøgenbillede.
2. 10 % af drenge/mænd og 4 % af piger/kvinder på 15-25 år har sendt eller postet et seksuelt billede eller video af andre. Tallene siger dog ikke noget om, hvor mange af disse billeder og videoer, der blev delt med samtykke. Ligesom det ikke fremgår, hvad et seksuelt billede er.
3. Ja. Hvis der er tale om trusler eller nedsættende tale i form af fx racistiske, sexistiske, homo- eller transfobiske udtalelser. Men der er meget uklare grænser herfor, og der er masser af udtalelser, der er nedsættende men ikke ulovlige. Derfor er det i højere grad etik og moral end jura, der må regulere ens udtalelser på nettet.
4. Det er meget individuelt, hvor ens grænser går for sprog på nettet. Spørgsmålet kan give anledning til at forholde sig til, at der er forskellige sproglige forventninger forskellige steder - også på nettet - og at normer for korrekt og ukorrekt sprogbrug er dynamisk og ændrer sig ligesom alle andre normer.
5. Her kan man inddrage skolens trivsels- og/eller mobbepolitik, hvis der er en sådan og diskutere, hvordan den "oversættes" til online.
6. Her kan man inddrage skolens trivsels- og/eller mobbepolitik, hvis der er en sådan og diskutere, hvordan den "oversættes" til online
7. En identitetskrænkelse kaldes også facerape og er, når en person får adgang til en anden persons private profil og poster indhold eller kommunikerer på vegne af personen.
8. Facerape er en identitetskrænkelse og er, når en person får adgang til en anden persons private profil og poster indhold eller kommunikerer på vegne af personen.
9. Ja. Det er det. Jf. lovgivningen på side 36
10. Skolen må som udgangspunkt godt lægge situationsbilleder, ikke portrætbilleder, fra et arrangement, de har afholdt på deres egne platforme. Men man kan bruge spørgsmålet til at drøfte, om der burde være retningslinjer for, at skolen informerer om, at der vil blive taget billeder til et arrangement.
11. Ja, hvis de har fået samtykke til at poste det.
12. Ofte forbinder man sociale medier med Facebook, Instagram og lignende. Men alle platforme, hvor man kan kommunikere med andre, er sociale medier. Spørgsmålet kan give anledning til at drøfte hvilke sociale medier, skolen bruger, og om der er forskellige normer for adfærd, der knytter sig til de forskellige medier.
13. Hadgrupper er grupper på sociale medier, som er oprettet alene for at udtrykke noget negativt om noget. En hadgruppe kan være harmløs "Os der hader stegt lever" eller kan være oprettet for at chikanere en gruppe eller en person.
14. For at facilitere denne samtale kan man lave et Venn-diagram og se på, hvilke faktorer analog og digital mobning har til fælles, og på hvilke områder de to adskiller sig.
15. Dette spørgsmål kan danne udgangspunkt for en dialog om, hvilke (køns)normer der knytter sig til et fænomen som billeddeling. Opfatter man det anderledes, når en mand deler et billede end når en kvinde gør? Og hvad hvis de får delt et billede uden samtykke?
16. Dette spørgsmål kan danne udgangspunkt for en dialog om, hvilke (køns)normer der knytter sig til et fænomen som billeddeling. Opfatter man det anderledes, når en mand deler et billede end når en kvinde gør? Og hvad hvis de får delt et billede uden samtykke?
17. Drøft forskelle og ligheder mellem flirt, der foregår online og flirt der foregår analogt.
18. Ifølge loven må kærestepar, der begge er over 15 år, gerne dele billeder og videoer med hinanden. Billederne eller videoerne må ikke videresendes til tredjepart og skal slettes, hvis forholdet stopper. Spørgsmålet er, om en kæreste og en flirt er det samme, og hvor grænsen går. Loven er ikke klar på området, og det er derfor også en god idé at lægge op til en diskussion af de etiske aspekter ved at dele billeder som en del af unges flirt og seksualitet. Bed evt. eleverne om at diskutere fordele og ulemper ved at dele billeder med en flirt.
19. Spørgsmålet kan danne udgangspunkt for en dialog om, hvilke handlemuligheder man har som individ, blandt venner, i klassen, på skolen og i samfundet generelt.
20. Også her kan man drøfte, hvordan ansvaret fordeler sig på flere niveauer og hvordan man både individuelt som strukturelt har et ansvar for at stoppe digitale krænkelser og forhindre, at digitale konflikter overhovedet opstår.

HVAD KAN DE GØRE?
CASEØVELSE MED BENSPÆND

FAG:
Digital dannelse, Samfundsfag

TID:
20 minutter

MÅL:
At eleverne får øje på, at konfliktsituationer ofte har mange aktører, som alle har mulighed for at handle.

At eleverne bliver bevidste om, hvor komplekse situationer om grænser online og offline ofte er.

TEMAER:
Digital trivsel, rettigheder, grænser

MATERIALER:
Opgaveark med case

BESKRIVELSE

1
Eleverne præsenteres for, at de nu skal arbejde med et eksempel på en digital konflikt og skal drøfte, hvordan man som elev og skole kan reagere på den. Underviseren læser første del af casen højt. Eleverne skal i grupper drøfte, hvad personen/personerne kan gøre.

2
Efter cirka fem minutter stopper underviseren samtalen og giver dem anden del af casen. Igen skal de diskutere handlemuligheder for aktøren/aktørerne i casen.

3
Efter yderligere fem minutter stopper underviseren igen samtalen og giver dem tredje del af casen, og de drøfter igen handlemuligheder.

4
I plenum kommer eleverne med deres bud på, hvad de forskellige personer kan gøre, og læreren spørger ind til, om elevernes opfattelse af situationen har ændret sig undervejs, som de fik flere informationer.

5
Der er mange andre aktører i casen end dem, der bliver nævnt, og der er masser af ubekendte i forhold til konteksten; hvad der er gået forud, personernes relationer og så videre. I opsamlingen kan det være en god idé at opfordre eleverne til at tænke ud over casene og forestille sig, hvem der ellers er vidner til/delagtige i de forskellige situationer, og hvad de godt kunne tænke sig at vide mere om for at forstå situationen rigtigt.

OPGAVEARK
HVAD KAN DE GØRE?

CASE

Del 1:
Sahar, Nikolaj og Anton sidder i kantinen og er ved at lave et gruppearbejde. Nikolaj går ud for at hente noget slik til gruppen. Han efterlader sin computer. De to andre kigger i hans billedarkiv og finder nogle billeder, hvor han står i badetøj. De deler billederne i en lukket forum for elever på gymnasiet. Næste dag fortæller en ven Nikolaj om billederne. Han bliver meget ked af det.

Hvad kan Nikolaj gøre?

Del 2:
Anton og Sahar fortryder, hvad de har gjort, da de ser, hvor meget det påvirker Nikolaj. De sletter billederne fra gruppen. Men de ved ikke, om billederne er blevet delt andre steder.

Hvad kan Anton og Sahar gøre?

Del 3:
Rektoren hører om, hvad der er sket. Hun bortviser Sahar og Anton og tilbyder Nikolaj at hjælpe ham med at melde det til politiet. Rektoren ved ikke, om hun skal lade Sahar og Anton komme tilbage, og hvad hun skal gøre, for at det ikke påvirker klassen og skolen på en negativ måde.

Hvad kan rektoren gøre?

RÅDGIV OM DIGITALE DILEMMAER
RÅDGIVNINGSØVELSE

FAG:
Digital dannelse, samfundsfag

TID:
20 minutter

MÅL:
At eleverne kan komme med forslag til, hvad unge kan gøre i spørgsmål og dilemmaer om grænser online og offline.

At eleverne reflekterer over fordele og ulemper ved forskellige handlemuligheder ved unges spørgsmål og dilemmaer om grænser online og offline.

TEMAER:
Digital trivsel, rettigheder, grænser, seksualitet

MATERIALER:
Opgaveark med spørgsmål fra Sexlinien for Unge

BESKRIVELSE

1
Eleverne præsenteres for, at de nu skal arbejde med spørgsmål, som unge har sendt ind til Sexlinien.dk og komme med bud på, hvad man kan svare dem.

De skal i deres besvarelser overveje følgende spørgsmål, som underviseren kan skrive op på tavlen.

- Hvad vil I svare den unge?
- Hvilke fordele og ulemper er der ved svaret?
- Hvis I havde mulighed for at spørge mere ind til situationen, hvad ville I så spørge om?

2
Eleverne deles op i grupper på to til fire. Alle grupper får udleveret spørgsmålene fra Sexlinien.dk. Man kan enten vælge, at hver gruppe fokuserer på ét spørgsmål, lade dem vælge eller lade alle grupper arbejde med alle spørgsmål.

3
Derefter drøfter man dem i plenum og holder fokus på, hvilke forskellige muligheder unge har i deres spørgsmål og dilemmaer, hvad de kan gøre, og hvor de kan få hjælp henne.

Sexlinien modtager også spørgsmål af mere overordnet karakter. For eksempel:

"Hvilke ting gør samfundet/regeringen for at forebygge hævnporno?"
(Dreng/Mand på 15 år)

"Hvordan ved man, at man er udsat for hævnporno?"
(Pige/Kvinde på 18 år)

Underviseren kan inddrage disse spørgsmål som perspektivering i den afsluttende dialog i plenum.

TIPS TIL UNDERVISEREN:

Nogle unge vil mene, at det er den/de unges egen skyld, hvis et intimt billede af ham/hende bliver delt videre til andre uden samtykke. Her er det vigtigt at nævne lovgivningen, og at den enkeltes ret til at bestemme over egen krop også gælder på nettet. Hvis man vil arbejde mere med rettigheder online/offline, er der to undervisningsforløb på www.underviserportal.dk/ung-dom

SEXLINIEN FOR UNGE

Spørgsmålene i denne opgave er hentet fra Sex & Samfunds rådgivning Sexlinien for Unge. Her kan unge gratis og anonymt få rådgivning i spørgsmål vedrørende køn, krop, sex, seksualitet, grænser og livet på nettet.

SEXLINIEN
FOR UNGE

SPØRGSMÅL FRA SEXLINIEN.DK

"Jeg bliver afpresset med nøgenvideo ... Jeg var så dum i går at udlevere mig selv foran et cam på skype, til en fake person fandt jeg så ud af. Han skrev, at hvis jeg ikke sendte ham 430 euro, ville han dele det med hele min familie.. Jeg sagde, jeg ikke havde pengene men vil prøve at skaffe dem til i dag. Jeg er virkelig bange, og min far har et kendt efternavn, så der ligger rigtig meget med mig på nettet! Jeg har blokeret ham, men har så ondt i maven, og tør slet ikke tænke på de næste par dage, ved ikke hvad jeg skal stille op !"

Mand på 24 år

"Hej Sexlinien. Jeg er en pige på 16 - snart 17 år - og jeg overvejer at møde en jeg har mødt på chatten, men man har jo hørt så meget. Hvad skal jeg gøre? Mine venner siger, at jeg skal passe på, hvad jeg gør, og nogle andre siger prøv lykken. Hjælp mig med mit problem."

Pige på 16 år

"Hej, Har fået henvendelser på Facebook omkring nøgenbilleder af mig der florerer rundt på nettet. Den ene var sød at fortælle mig det, den anden sendte mig billedet og spurgte om det var mig. I dag er jeg 20 år, men dengang var jeg omkring 15. Hvad foreslår I at jeg gør? Skal jeg lade det ligge eller konfrontere dem? Det er selvfølgelig ikke rart, og det er meget krævende at nogle henvender sig på Facebook. Men på den anden side, har jeg et godt liv, med en kæreste jeg har boet sammen med i 2 år, og ønsker ikke at rode nogle rådne rødder op. Håber I kan rådgive mig omkring dette!"

Pige/Kvinde på 20 år

"Hej Jeg overvejer at blive webcampige, men er lidt bange for konsekvenserne. Ikke det der kan ske inde i mig selv, men det der kan ske, når billeder og videoer af mig bliver tilgængelige på nettet. Desuden skal jeg give mit id for at jeg kan tjene penge. Er det en fornuftig risiko at tage? Jeg har tænkt mig at gøre sådan at danske computere ikke kan se mig. vh mig"

Pige/kvinde på 18 år

OPGAVEARK
RÅDGIV OM DIGITALE DILEMMAER
FORTSAT

"Hej med jer. Jeg ved ikke helt hvad jeg skal gøre. I går snappede jeg men en fyr på snap og han bad om nudes. Det skal lige siges at jeg aldrig har sendt sådan nogle -heller ikke i går. Han presser mig til at sende nudes, men jeg går kun med til e mavebillede. jeg tager så et billede i mit nattøj som består af en sort croptop og lange sorte natbukser. På billedet kan man ikke se mit ansigt, men tidligere havde jeg sendt selfies i den tro at fyren mente da han sagde han synes jeg var smuk. Senere på aftenen sender han mit mavebillede tilbage til mig. Jeg fik hjerte banken og tænkte hvad sker der? Det viste sig at fyren havde siddet og set snap billedet på sin iPad og taget et "genbillede" med sin mobil for at jeg ikke kunne se hvis han nu havde taget Screenshot. Han siger at hvis jeg ikke gør som han siger ville han lægge billedet ud af min krop og billedet med mit, jeg citerer "grimme fjæs". Jeg spørger hvad han mener og han svare at han vil have at jeg skal videochatte med ham og samtidig "røre mig selv" mens han onanerer. Jeg skriver så tilbage at det ville jeg aldrig nogensinde gøre, og han skriver så "ok. Vi ses på de sociale medier". Jeg ved ikke om han rent faktisk har lagt billederne ud. Mit problem er at jeg ikke ved hvordan jeg skal have det med det. -For altså, når jeg er på stranden i bikini kan fremmede da også se min mave? Er det så ikke lige meget at et mavebillede, hvor mit ansigt ikke kan ses, bliver lagt ud til nogle i hans omgangskreds, der ikke ved hvem jeg er? Tak for jeres tid :-)"

Pige på 15 år

"Hej sexlinjen! Hvis en pige sender et nøgenbillede til 5 drenge som alle er sammen, på snapchat. Må drengene så gerne sende det videre siden at det ikke var et privatbillede når hende pigen sender nøgenbilleder til alle drenge hun kender."

Pige på 15 år

"Hej! Jeg skriver til jer, fordi jeg er en bekymret veninde, som ikke længere ved, hvad jeg skal gøre for at hjælpe min ven. Problemet bunder i, at han i en årrække, fra teenageårene til tidligt i tyverne, af og til har vist sig selv på webcam inde på en sexchat-side. Nu skammer han sig helt forfærdeligt over situationen, og besøger ikke længere hjemmesiderne, men har aldrig snakket med nogen om det, før det blev for meget at gå rundt med alene for et par år siden. Nu har han fortalt det til sin nærmeste familie, mig og et par af hans andre venner, hvilket hjalp lidt på daværende tidspunkt. På ca. samme tid fandt han ud af, at nogle af videoerne var blevet optaget og delt på andre hjemmesider, hvilket naturligvis var ekstremt ubehageligt for ham. I de sidste to år jeg har kendt ham, har det nærmest hele tiden ligget i hans baghoved - han har haft svært ved at tænke på andet og frygter, at folk en dag finder videoerne, og vil synes han er ulækker eller pervers. Jeg har prøvet at forklare ham, at det er meget naturligt at være nysgerrig omkring seksualitet (især) på det tidspunkt i ens liv, og at de fleste vil mene det samme (hvilket er min oprigtige overbevisning), men det er svært for ham at tro på. Vores spørgsmål er vel bare, hvordan han kan komme videre herfra? Evt. om I har kendskab til nogen, der kan hjælpe ham? Og for mit vedkommende, om der er noget jeg kan gøre yderligere? Håber I kan hjælpe - og i al fald, så tak for jeres tid. Hav en dejlig dag. MVH en bekymret veninde"

Pige/Kvinde på 24 år

HÆVNPORNO ELLER BILLEDDELING UDEN SAMTYKKE?

I medierne bruges ofte begrebet "hævnporno" om sager, hvor en eller flere personer har delt intime billeder af en anden/andre person(er) uden at der er givet lov til det. Det er dog langt fra alle billeddelinger uden samtykke, hvor der er tale om et hævnmotiv, og det er heller ikke alle ulovlige billeddelinger, der har seksuel karakter. Billeddeling uden samtykke dækker over mange forskellige situationer, hvor en person får delt et billede, uden at man har givet lov til det.

Læs mere om definitionerne af digitale konflikter under afsnittet digitale konflikter.

ALLE KAN FUCKE OP — MEN VI KAN GØRE NOGET
FILM + GRUPPEARBEJDE

FAG:
Digital dannelse, samfundsfag

TID:
20 minutter

MÅL:
At eleverne kender til de forskellige typer af digitale konflikter

At eleverne går i dialog om, hvilke handlemuligheder man har som vidne til en digital konflikt

TEMAER:
Digital trivsel, rettigheder, grænser, seksualitet

MATERIALER:
Film, faktaark og opgaveark med spørgsmål til filmen

BESKRIVELSE

1
Eleverne præsenteres for, at de nu skal arbejde med forskellige eksempler på digitale konflikter og drøfte, hvordan man kan reagere, hvis man er vidne til en digital konflikt.

Se filmen "Alle kan fucke op" i plenum. Lad dem læse faktaark 1 om de tre typer digitale konflikter; "billeddeling uden samtykke", "kommunikationskrænkelser" og "identitetskrænkelser". Se derefter filmen igen.

2
Inddel eleverne i grupper og lad dem besvare spørgsmålene på opgaveark 2. Gennemgå spørgsmålene i plenum.

3
Uddel Faktaark 2 om lovgivningen på området til grupperne og lad dem diskutere, hvilke af de konflikter, der omtales i filmene, som er strafbare og hvilke yderligere oplysninger, de vil have brug for for at kunne sige, om det er strafbart.

4
Diskutér de forskellige konflikter i plenum og spørg eventuelt ind til, hvorfor det kan være svært at vurdere, om man for eksempel skal anmelde en krænkelse til politiet.

Husk at nævne hvor man kan få hjælp, hvis man har været udsat for en digital krænkelse, eller hvis man er nervøs for, at man har begået en.

SLET DET

Slet Det er Red Barnets rådgivning for børn og unge om livet på nettet. Her kan man finde vejledninger til at få slettet krænkende materiale og modtage gratis, anonym rådgivning.

SEXLINIEN FOR UNGE

Sexlinien er en informations- og rådgivningstjeneste for unge, hvor man kan søge informationer og få anonym rådgivning om problemer, der vedrører køn, krop, sex og seksualitet, herunder seksuelle krænkelser på nettet.

SEXLINIEN
FOR UNGE

FAKTARK 1
ALLE KAN FUCKE OP - MEN VI KAN GØRE NOGET

FAKTAARK

KOMMUNIKATIONSKRÆNKELSER

En kommunikationskrænkelse er, når en person føler sig krænket af en andens eller andres ytringer på nettet. Det kan være hadytringer af for eksempel sexistisk, racistisk, homo- eller transfobisk karakter eller usande udtalelser om en enkeltperson eller gruppe. Det kan også være "grimt sprog" eller deling af privat viden om en anden person på nettet.

De såkaldte "hadgrupper" på sociale medier er et andet eksempel på kommunikationskrænkelser. Det er grupper, der er oprettet med det ene formål at udtrykke had til en person eller en gruppe af personer, for eksempel "Alle dem der synes, at Magnus fra 2.a lugter" eller "Alle dem der hader jyder".

BILLEDDELING UDEN SAMTYKKE

Billeddeling uden samtykke betyder grundlæggende, at et billede af en person eller flere personer er delt med en eller flere uden dennes/deres samtykke. Billedet kan være delt online men kan også være delt blot ved, at man har vist billedet på sin telefon til en anden.

I de situationer, hvor billeddeling uden samtykke udvikler sig til store sager, er der ofte tale om intime billeder eller videoer. Ofte omtales disse sager som "hævnporno" eller "porno uden samtykke", men det er langt fra alle billeddelinger, der har et hævnmotiv eller kan karakteriseres som pornografiske - og det er heller ikke alle uønskede billeddelinger, der har en seksualiseret karakter.

IDENTITETSKRÆNKELSER

Krænkelser af ens identitet kaldes også "facerape" og dækker over krænkelser, hvor en eller flere personer får adgang til en andens personlige profil og poster indhold eller kommunikerer med andre, uden ejeren har givet lov til det. Det kan også være situationer, hvor nogen anvender en andens billede og/eller personlige data til at oprette en falsk profil på et socialt medie.

OPGAVEARK 2

ALLE KAN FUCKE OP - MEN VI KAN GØRE NOGET

SPØRGSMÅL TIL FILMEN "ALLE KAN FUCKE OP"

1. Hvilke typer digitale konflikter har de unge i filmen været vidner til?
2. Hvilke andre ord kender I for de forskellige digitale konflikter, og har de andre betydninger?
3. Hvordan hjælper vidnerne i filmen de involverede personer?
4. De unge i filmen nævner forskellige personer, der kan hjælpe. Hvilke? Er der andre, der kan hjælpe i digitale konflikter?
5. Hvorfor kan det være svært at gribe ind over for en digital konflikt?
6. Hvad kan man gøre for, at flere har lyst til at gribe ind over for digitale konflikter?
7. En af de unge siger "Alle kan fucke up, men det handler om, hvordan man tager ansvar bagefter." Er I enige? Hvorfor/hvorfor ikke?

FAKTARK 3

ALLE KAN FUCKE OP - MEN VI KAN GØRE NOGET

UDDRAG AF LOVGIVNINGEN

Den lovgivning, der handler om digitale konflikter, stammer blandt andet fra forskellige dele af straffeloven. Flere af de paragraffer, der dømmes efter i sager om digitale konflikter, er oprindeligt vedtaget med et andet formål, fordi teknologien har udviklet sig hurtigere end lovgivningen.

Desuden har der ikke været ret mange sager for domstolene endnu, og der er derfor ikke skabt præcedens for, hvordan der dømmes i sager om digitale konflikter og krænkelser. Dette vil formentlig ændre sig i de kommende år, når domstolene får behandlet flere sager om digitale krænkelser

Her er et par uddrag af lovgivningen, som er relevante i forhold til de konflikter, som nævnes i filmen:

Kommunikationskrænkelser

§266 - Den, som på en måde, der er egnet til hos nogen at fremkalde alvorlig frygt for eget eller andres liv, helbred eller velfærd, truer med at foretage en strafbar handling, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.

§266 b - Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.

Billeddeling uden samtykke

§ 264d Hvis man deler billeder eller videoer af privat karakter af personer over 18 år uden de involveredes samtykke, kan man straffes med bøde eller fængsel i op til 6 måneder.

Kærestepar hvor begge er over 15 år, må gerne dele seksuelle billeder og videoer med hinanden. Billederne eller videoerne må ikke videresendes til tredjepart og skal slettes, hvis forholdet stopper.

§ 232 Det er strafbart at krænke andres blufærdighed, for eksempel ved at dele billeder eller videoer af dem i seksuelle situationer, som man ikke har fået samtykke til at dele. Bliver man dømt, straffes man med bøde eller fængsel i op til 4 år.

§ 235 - Hvis man deler et seksuelt billede eller video af en person under 18 år, kan man dømmes for udbredelse af børnepornografi – også selvom de involverede har givet samtykke til deling. Man kan straffes med bøde eller fængsel i op til 2 år eller under særligt skærpende omstændigheder op til 6 år, hvis man bliver dømt.

Identitetskrænkelser

§ 263 - Med bøde eller fængsel indtil 6 måneder straffes den, som uberettiget

1) bryder eller unddrager nogen et brev, telegram eller anden lukket meddelelse eller optegnelse eller gør sig bekendt med indholdet,

2) skaffer sig adgang til andres gemmer,

3) ved hjælp af et apparat hemmeligt aflytter eller optager udtalelser fremsat i enrum, telefonsamtaler eller anden samtale mellem andre eller forhandlinger i lukket møde, som han ikke selv deltager i, eller hvortil han uberettiget har skaffet sig adgang.

Stk. 2. Med bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder straffes den, der uberettiget skaffer sig adgang til en andens oplysninger eller programmer, der er bestemt til at bruges i et informationssystem.

ELEVRÅD OG FRIVILLIGAKTIVITETER

For at sikre den løbende dialog blandt eleverne, og for at sikre at eleverne engagerer sig i og tager et medansvar for den digitale trivsel på skolen, anbefaler vi, at elevrådet og/eller relevante frivillige udvalg på gymnasiet inddrages.

En måde at gøre det på er at opfordre elevrådet til at arbejde med et bud på en digital trivselspolitik i en workshop som beskrevet nedenfor.

SEX & SAMFUND UNG

Sex & Samfund UNG er et netværk af lokalt forankrede ungegrupper på danske gymnasier. Ungegrupperne laver forskellige aktiviteter for at sætte fokus på emner vedrørende på køn, krop og seksualitet online og offline på skolerne.

Hvis man ønsker at starte en Sex & Samfund UNG-gruppe på sit gymnasium, kan man bestille en kampagnepakke og læse mere om netværket her:
https://sexogsamfund.dk/frivillig/ung

WORKSHOP I ELEVERÅDET/ET UDVALG

Workshoppen består af tre dele:
1. En definition af god og dårlig digital trivsel
2. En hensigtserklæring
3. En operationalisering

1.
Digital trivsel
Her brainstormes over, hvad der definerer god digital trivsel, og hvad der definerer digital mistrivsel.
Denne del kan laves i elevrådet/udvalget med alle nye 1. g'er, når de starter eller med alle skolens elever. Hvis den laves i en mindre gruppe, kan det foregå som en fælles brainstorm. Hvis den involverer en hel årgang/skole, kan den enten laves med små sedler, der hænges op på et centralt sted eller online i Today's Meet, et Google Doc eller en anden platform, som alle kan tilgå anonymt.

2.
Hensigtserklæring
Elevrådet/udvalget formulerer på baggrund af brainstormen tre til seks overordnede hensigter om, hvordan man sikrer digital trivsel på gymnasiet.
Pointerne skal hver især kunne færdiggøre sætningen:
På vores gymnasium sikrer vi digital trivsel ved at.....

3.
Hver af hensigterne skal nu operationaliseres i konkrete handlinger, som fremkommer ved at man stiller spørgsmålet "hvordan?" til dem. Hvis en overordnet hensigt har været: "På vores gymnasium sikrer vi digital trivsel ved at vise respekt for hinanden", spørger man "hvordan viser vi respekt for hinanden?"

Der kan være mange svar til hver af hensigterne, og alle de konkrete handlinger tages af elevrødderne/udvalgsmedlemmerne med ud i klasserne som handlemuligheder for eleverne til at bidrage til den fælles digitale trivsel.

Både hensigter og konkrete handlemuligheder kan også tages op på ledelsesniveau eller i skolens it-udvalg, som kan overveje om nogle af dem skal gøres til officielle retningslinjer for skolen.

FORÆLDRENE

Selvom forældrene ikke længere er så involverede i skolens hverdag, når eleverne begynder i gymnasiet, er de vigtige medspillere, når man skal modvirke digitale konflikter og skabe trivsel på skolen online såvel som offline

Flere gymnasier har gode erfaringer med at have digital trivsel på programmet til introarrangementet for forældre. Dels for at give forældrene tryghed i at det er noget, skolen har fokus på og arbejder med. Dels for at gøre forældrene opmærksomme på, at de stadig er vigtige aktører og rollemodeller i forhold til deres børns digitale dannelse.

Når man som gymnasium har udviklet en digital trivselspolitik, arbejdet med rettigheder online/offline eller udarbejdet en beredskabsplan for digitale konflikter, er det vigtigt, at det ligger tilgængeligt på skolens hjemmeside, så forældrene kan følge med i og følge op på det, der er arbejdet med.

IKKE MODBYDELIGE MENNESKER

"Jeg vil sige, at 99 pct. af alle forældre ikke har den fjerneste idé om, at deres knægt gør sig i den slags [deler nøgenbilleder af andre] og ikke kun bruger Facebook til at læse Metroxpress og like billeder af søde hunde og katte,« siger Jonas, (...) »De tror, at fordi sønnike laver lektier, møder til tiden og får flotte karakterer, så er det også ensbetydende med, at han ikke er et røvhul på nettet, men det er helt forkert. Alle vi 13 [der var medlemmer af billeddelingsgruppen] gik i skole, spillede fodbold, havde lillesøstre og store vennekredse - endda kærester. Vi var ikke modbydelige mennesker, men snotdumme børn"

Jonas, der tidligere har delt nøgenbilleder på nettet.

LÆS MERE OM DIGITAL TRIVSEL OG DIGITALE KONFLIKTER

Ungeprofilundersøgelsen 2015: https://www.skolesundhed.dk/Files/CMS/Ungeprofilunders%C3%B8gelsen%202015.pdf

Seksuelle krænkelser. Omfang og karakter, Aalborg Universitet, Kantar Gallup, Københavns Universitet, Det Kriminalpræventive Råd, 2017: https://www.dkr.dk/media/12694/seksuelle_kraenkelser.pdf

Etisk kodeks mod deling af krænkende materiale:
http://www.emu.dk/sites/default/files/UVM_Etisk_kodeks_DIGITAL2%20%282%29.pdf

'Vi kalder dem fuckbois', Henning Due, Psykologernes Fagmagasin, nummer 9, 2016.

'Hadytringer og sexisme i Norden', opsamlingsnotat fra Nordisk Ministerråd, Als Research:
http://www.nikk.no/wp-content/uploads/160309-Opsamlingsnotat.pdf

'Alle for én mod mobning', site om digitale krænkelser til ungdomsuddanelserne:
http://www.alleforenmodmobning.dk/ungdomsuddannelse/

Regeringens skærpede indsats mod digitale sexkrænkelser: https://www.regeringen.dk/nyheder/digitale-kraenkelser/

Ungdom, seksualitet og medier. En analyse af mediedækningen af hævnporno. Nina Boesen, 2017:
http://pov.international/haevnporno-debattens-offerhistorier-holder-skam-ved-lige/

DCUM's inspirationskatalog til forebyggelse og bekæmpelse af digitale krænkelser:
http://dcum.dk/media/1575/x2017-01-02-dcum-inspirationsbrochure-kraenkende-billeddelingdigital.pdf

'Sociale medier i gymnasiet', Jesper Tække og Michael Paulsen, 2013.

'Digital Trivsel, en antologi' redigeret af Per Straarup Søndergaard, 2013.

'Køn, krop, intimitet og seksualitet i de digitale medier', Lise Augustìn og Stine Faber i antologien' Køn, seksualitet og mangfoldighed, Samfundslitteratur, 2016.

Køn, krop og mangfoldighed', 2016. Slettevejledninger og hjælp ved billeddeling uden samtykke: https://redbarnet.dk/sletdet/